

mot. És nota, però, que preferentment es tracta d'anelles més o menys grosses (a la manera de la del vell picaporta) usades per menesters diversos; grans armelles per tancar la caixa d'un orgue: «lo salmer o la caixa del vent serà ben obrada, e se porà, ab certes baldes, obrir e tancar sens afegidura d'ayguacuyt --- e lo salmer⁶ serà de roure de Flandes ---», a. 1421 en l'*InuLC*; o, per a enginys infernals, els cercols de metall que en ceneixen diverses parts: «un cep de bombardada ab una valda de ferro; quatre soles de cep de bombardada, e quatre baldes grosses de ferro, ab dos perns de bombardada --- altres 6 baldes xiques, e tres visses petites de ferro, e quatre anelles de ferro ab llurs perns» inv. de les Drassanes, de 1489 (Moliné, *Cons. de Mar*, p. 370).

Creuríem, doncs, que en els casos següents es tracta també d'armelles o bagues aplicades a diversos usos i aparells professionals, en el parlar de països veïns que han estat sota la influència de tècniques catalanes (de fabricació, mal sigui arcaica, de nàutica, etc.): «*baldetas* de camenya» deuen ser armelles que subjecten peces d'un catre, en un inv. aragonès de 1463 (*BRAE* vi, 741); *baldón* és una grossa llanda de carro en la Límia gallega (*VKR* xi, veg. la làmina p. 288);⁷ *baudo* en els ports provençals, potser començà per ser una gran baga de gúmena (en filferro o en corda), si bé avui ha acabat per designar, entre els pescadors modestos, la gran pedra que es lligaria així per fermar una xarxa al fons: «câblière, pierre qui sert à fixer l'extrémité d'un filet au fonds de la mer» (exs. en *Calendau*, 1867,⁸ i en un felibre del Var, en el *TdF*). Però en català mateix, en docs. de 1472 i 1565 trobem *balda* aplicada a grans grapes en forma d'anella de ferro que subjecten parts de la campana o de la ballesta (*AlcM*, *balda*, §§ 3, 4); i avui a Mallorca, etc., grans anelles del carro o dels telers (ib., *baula*, §§ 4-6).

En tot això es tracta, doncs, sempre de grans anelles. I el sentit d'anella, en efecte, és quasi constant, i amb referència a les de tipus més elemental, en el balear *baula*.⁹ Descendint després fins a les grosses anelles d'una cadena qualsevol (Alcover, *BDLC* viii, p. iii), igual a Mallorca, que a Menorca (Moll) i a Eivissa («eslabón», *PzCabr.*). Noció tan objectivada que el mot és apte per a les més fines comparances, com ho veiem en la bonica corrandà «bona amò!, amb cinquanta *baules* / estàvem lligats jo i vós, / i ara, per desfer-mós, / han bastat dues paraules...» (Moll, *Amoroses*, 63; una altra versió en *AlcM*); o en la sacra poesia de Costa i Llobera).

Allí i tot, el sentit fonamental és el de la grossa anella que serveix per trucar a la porta (i al mateix temps la tanca i obre); i això, que arriba fins avui,¹⁰ és evidentment el que ja apareix en el doc. més antic que tenim del mot, en totes les terres i en totes les variants, com ho demostra ja el fet de ser «una *baula* a ops del portal major», en l'inv. o compte de 1309, car en el portal d'un palau o un casalíci és clar que la grossa anella havia de ser la destinada a grans «*baulades*», grans cops de picaporta, molt més que per tancar-lo o únicament per a allò. Com que

està provat que el canvi de -LD- en -YL- fou corrent en una mica pertot a l'Edat Mj. (V. el citat estudi de *LleuresC*) i és conegut el mecanisme fonètic d'aquesta evolució vulgar, arribem ja a una conclusió convincent, mal sigui provisòria: el mot fou originàriament un tipus BALDA 'picaporta (en forma, generalment, d'anella)', d'on passà a aplicar-se a grans anelles d'usos diversos, i a d'altres objectes inventats per tancar una porta.

Hem de veure si amb això podem arribar a una etimologia. Rebutjant altres idees òbviament impossibles,¹¹ solament podem aturar-nos en tres, a favor de les quals es poden fer valer alguns arguments. Més avall demostraré millor que l'etimologia aràbiga *dábba*, encara que sigui bona per al cast. *aldaba*, topa, en el cas de *balda*, amb la insuperable barrera fonètica. I com que no s'albira res més ni en llatí ni en altra font més tardana del nostre lèxic, s'arriba a la convicció que aquest mot, general en català des dels orígens, és de nissaga pre-romana.

Aquesta, naturalment, és obscura de per si, en qualsevol circumstància, i era inevitable que ho fos més en un mot que ha arribat a designar tants objectes i que té una forma bastant breu, disillàbica. Però la hipòtesi de cercar-li parentela en la família de mots indoeuropeus BHEL-/BHL- 'trucar, colpejar' és atraient pel sentit i per la forma, majorment havent-hi al costat d'aquesta arrel una sinònima o quasi-sinònima BHELD- o BHEL-, que té tot l'aire de ser una amplificació radical d'aquella.

El lit. *baldas*, que designa un estri per picar («stössel» = mà de morter o picó de piconar) deriva del radical verbal de *baldyti* que és precisament, en aquesta llengua, 'trucar', i en general 'picar' («pochen, klopfen»), i té al costat seu, per les conegudes manifestacions de l'apofonia indoeuropea, lit. *beldėti*, present *beldù*, 'jo pico, truco', lit. *bildėti* 'botzinar, fer terrabastall' («dröhnen, poltern») i, en la llengua besona, letó *bēlzt* 'pegar, colpir'; la distinció matsada entre *bald-* i *beld-* en lituà no és sinó que aquell també pot voler dir 'moure terrabastall' sense trucar cnlloc.

Ara bé el mot té correspondència en totes les llengües germàniques (no figura en la Bíblia de Wúlfila, i no ens consta per tant la seva presència en gòtic o parlar dels ostrogots), i entre aquestes tenim en primer lloc l'anglès *bolt* 'forrellat' (també 'cadenat' i 'clavilla'), *bolting* 'tancar amb pany i forrellat, barrar una porta', on veiem exactament el mateix procés semàntic del cat. *balda*: car en anglo-saxó no trobem encara documentat *bolt* més que en els sentits d'ariet, 'pern', 'clavilla' i 'fletxa' —objectes per colpir— i amb aquests mateixos sentits només es troba l'a-al. ant. i mj. *bolz*; però les llengües escandinaves ens testimonien, més o menys pertot, l'altre: nor. dial. *bolta* 'fer estrèpit', que en suec (*bulta*) és precisament 'trucar, picar' («klopfen»); des de 'moure soroll', sentit testimoniat per a *bultra* en altres dialectes noruecs, ha passat també aquesta forma a 'bellugar-se, agitar-se' i 'rebolcar-se' en el verb *bultra*, *-baltra*, d'altres dialectes